

УДК 338.2:658.15

Полторак А. С., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна.

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті проаналізовано доцільність здійснення реформування фінансового механізму антикризового управління промисловими підприємствами, виокремлено актуальні макроекономічні чинники впливу на фінансовий стан промислових підприємств.

Проаналізовано динаміку показників фінансових результатів до оподаткування на промислових підприємствах України за період 2010-2016 рр. Оцінено питому вагу збиткових та прибуткових промислових суб'єктів господарювання за період 2010-2016 рр.

Представлено удосконалений фінансовий механізм антикризового управління промисловим підприємством. Систематизовано специфічні функції антикризового управління та сукупність методів антикризового управління промисловим підприємством.

Ключові слова: антикризове управління, фінансовий механізм, промислове підприємство, антикризова стратегія, банкрутство.

Полторак А. С., кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ФИНАНСОВЫЙ МЕХАНИЗМ АНТИКРИЗИСНОГО УПРАВЛЕНИЯ ПРОМЫШЛЕННЫМ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье проанализирована целесообразность осуществления реформирования финансового механизма антикризисного управления промышленными предприятиями, выделены актуальные макроэкономические факторы влияния на финансовое состояние промышленных предприятий.

Проанализирована динамика показателей финансовых результатов до налогообложения на промышленных предприятиях Украины за период 2010-2016 гг. Оценен удельный вес убыточных и прибыльных промышленных субъектов хозяйствования за период 2010-2016 гг.

Представлено усовершенствованный финансовый механизм антикризисного управления промышленным предприятием. Систематизированы специфические функции антикризисного управления и совокупность методов антикризисного управления промышленным предприятием.

Ключевые слова: антикризисное управление, финансовый механизм, промышленное предприятие, антикризисная стратегия, банкротство.

Poltorak Anastasiya, candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

FINANCIAL MECHANISM OF CRISIS MANAGEMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE

Introduction. Crisis conditions of industrial enterprises are mainly related to macroeconomic factors, the neutralization of which will contribute to financial improvement of economic entities and their further development. Among the relevant macroeconomic factors it is expedient to distinguish between: exchange rate and inflation risks; low level of bank security; transit and trade restrictions; corruption risks and other, the synthesized incarnations of which are insufficient level of investment attractiveness of industrial enterprises, insufficient level of their financing, considerable expenses on capital, crisis phenomena and bankruptcy. The financial mechanism of the crisis management of industrial enterprises in the modern conditions was ready for the existing challenges and, accordingly, needs reformation.

Purpose. The main objectives of the study are to analyze the appropriateness of reforming the financial mechanism of crisis management by industrial enterprises, to identify relevant macroeconomic factors of influence on the financial condition of industrial enterprises, analysis of the dynamics of financial results before taxation in industrial enterprises of Ukraine and the share of loss-making and profitable industrial entities for the period of 2010 -2016, Improvement of the financial mechanism of crisis management at the industrial enterprises.

Results. The article highlights the actual macroeconomic factors influencing the financial condition of industrial enterprises and presents an improved financial mechanism of crisis management by an industrial enterprise, which is based on the purpose, tasks, methods, principles, information provision, which, through the complex of anti-crisis management functions of an industrial enterprise, is directed by its subject to the object. The specific functions of crisis management and a set of methods of crisis management by an industrial enterprise are systematized.

Conclusions. The financial mechanism of crisis management by industrial enterprises must be adapted to the existing internal and external conditions of the financial crisis and, as appropriate, the continuous improvement of anti-crisis methods, technologies, regulatory and legal legislation in the field of regulation of the processes of financial rehabilitation of industrial enterprises is considered justified.

Keywords: crisis management, financial mechanism, industrial enterprise, crisis management strategy, bankruptcy.

JEL Classification: D21, D81, G30, G34.

Постановка проблеми. Кризові стани промислових підприємств на сучасному етапі розвитку економіки переважно пов'язані з макроекономічними чинниками, нейтралізація яких сприятиме фінансовому оздоровленню суб'єктів господарювання та їх подальшому розвитку. Серед актуальних макроекономічних чинників впливу на фінансовий стан промислових підприємств доцільно виділити: курсові та інфляційні ризики; низький рівень банківської безпеки; транзитні і торгівельні обмеження; корупційні ризики та інші, синтезованим утленням яких є недостатній рівень інвестиційної

привабливості промислових підприємств, недостатній рівень їх фінансування, значні витрати на капітал, кризові явища та банкрутство. Фінансовий механізм антикризового управління промисловими підприємствами в сучасних умовах виявився неготовим до наявних викликів та, відповідно, потребує реформування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження складових елементів та особливостей функціонування фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством залишається предметом наукових

досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених. Теоретичну основу дослідження становлять праці Я. І. Алмашія [1], О. О. Мельниченка [3], А. Ю. Погребняка [4], В. Ф. Проскури, Е. В. Шкирти [6], Н. М. Сіренко, І. М. Голоти [7], О. О. Терещенка, С. В. Павловського [8], Ю. О. Терлецької, В. В. Іванюка [9] та інших, однак, деякі аспекти цієї наукової проблеми залишаються недостатньо дослідженими.

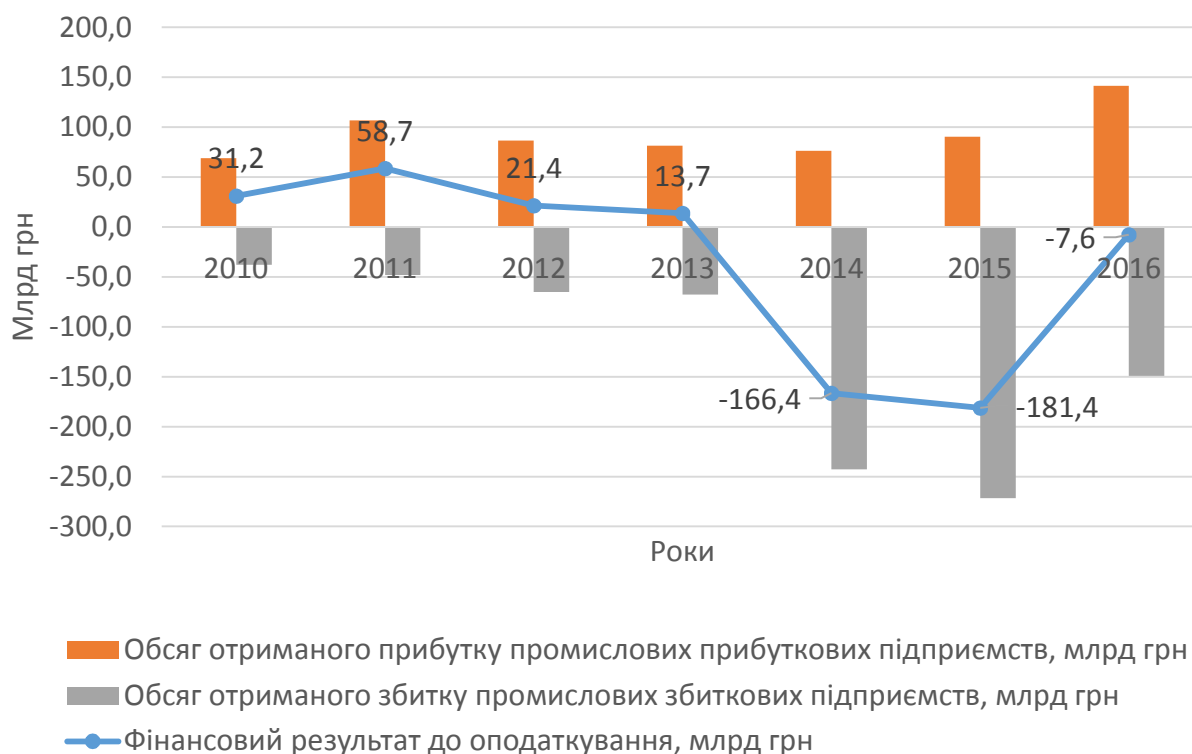
Формулювання цілей дослідження.

Основними завданнями дослідження є аналіз доцільності реформування фінансового механізму антикризового управління промисловими підприємствами, виокремлення актуальних макроекономічних чинників впливу на фінансовий стан промислових підприємств, аналіз динаміки показників фінансових результатів до оподаткування на промислових

підприємствах України та питомої ваги збиткових та прибуткових промислових суб'єктів господарювання за період 2010-2016 рр., удосконалення фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кризові явища на промислових підприємствах можуть спричинити за наявності психологічних стимулів у агентів та потужних мотивацій початок переломного моменту у господарській діяльності суб'єкта господарювання [8], тоді як в умовах повільної стагнації без стимулів та мотивації ймовірність впровадження інноваційних змін майже дорівнює нулю.

Найчастіше поштовхом до інновацій стає загострення конфліктів у сукупності з погіршення фінансового стану підприємства.

Рисунок 1 – Динаміка показників фінансових результатів до оподаткування на промислових підприємствах України за 2010-2016 рр.

Джерело: узагальнено автором на основі [2]

Аналіз динаміки показників фінансових результатів до оподаткування на промислових підприємствах України за 2010-2016 рр. (рис. 1) свідчить про те, що в останні

роки сукупним результатом промислових підприємств є збиток, що свідчить про негативні тенденції у сфері розвитку суб'єктів господарювання цього виду підприємницької

діяльності. Так, якщо за результатами 2010-2013 рр. сукупним фінансовим результатом до оподаткування промислових підприємств України був прибуток (в діапазоні від 13,7 млрд грн до 58,7 млрд грн), то починаючи з 2014 р. щорічно фіксується збитковість підприємств промисловості України (від 7,6 млрд грн до 181,4 млрд грн за результатами 2015 р.), що безумовно свідчить про необхідність виокремлення складових елементів та особливостей функціонування фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством в Україні. Розглянемо результативність діяльності промислових підприємств України та проаналізуємо питому вагу суб'єктів

господарювання, які одержали прибуток або збиток протягом 2010-2016 рр. (табл. 1). Так, за результатами аналізу з'ясовано, що питома вага прибуткових підприємств промисловості в їх загальній кількості зростає, однак, збільшення сукупного розміру прибутку таких підприємств за результатами 2016 р. порівняно з 2010 р. набагато менше, ніж зростання розміру збитку промислових підприємств, які є збитковими. Необхідно, однак, зауважити, що частка збиткових підприємств у загальній кількості промислових підприємств протягом досліджуваного періоду має тенденцію до зменшення (з 41,3 % у 2010 р. до 27,2 % у 2016 р.).

Таблиця 1 Аналіз результативності діяльності промислових підприємств України за 2010-2016 рр.

Роки	Підприємства, які одержали:			
	прибуток		збиток	
	у %до загальної кількості	фінансовий результат, млн грн	у %до загальної кількості	фінансовий результат, млн грн
2010	57,7	68933,1	41,3	-37712,0
2011	62,6	106688,2	37,4	-48025,9
2012	62,4	86504,1	37,6	-65150,7
2013	63,3	81336,9	36,7	-67638,6
2014	63,3	76253,3	36,7	-242667,3
2015	72,9	90315,9	27,1	-271676,8
2016	72,8	141475,3	27,2	-149044,9
Відхилення 2016/2010 рр.	15,1	72542,2	-14,1	-111332,9

Джерело: узагальнено автором за даними [2]

Представимо фінансові результати до оподаткування підприємств за основними видами промислової діяльності у 2016 р. у табл. 2.

Так, в результаті аналізу фінансових результатів до оподаткування підприємств за основними видами промислової діяльності у 2016 р. з'ясовано, що сукупно прибутковим видом промислової діяльності є добувна промисловість і розроблення кар'єрів, результатом діяльності підприємств якого за 2016 р. був прибуток на загальну суму 23,5 млрд грн, тоді як переробна промисловість,

постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря та водопостачання; каналізація, поводження з відходами були сукупно збитковими видами промислової діяльності, збиток яких сумарно склав 25,9 млрд грн, 3,0 млрд грн та 2,1 млрд грн відповідно.

Результати аналізу результативності діяльності промислових підприємств України за 2010-2016 рр. підтверджують висновок щодо необхідності реформування фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством.

Таблиця 2 Фінансові результати до оподаткування підприємств за основними видами промислової діяльності у 2016 р.

Вид промислової діяльності	Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	Підприємства, результатом діяльності яких є прибуток		Підприємства, результатом діяльності яких є збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	прибуток, млн грн	у % до загальної кількості підприємств	збиток, млн грн
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	23456,0	58,5	49253,0	41,5	-25797,0
Переробна промисловість	-25938,2	75,2	73678,3	24,8	-99616,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-2978,5	54,2	17986,2	45,8	-20964,7
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-2108,9	63,9	557,8	36,1	-2666,7

Джерело: узагальнено автором за даними [2]

Погоджуємось із думкою О. О. Терещенко та С. В. Павловського [8, с. 112], що механізм антикризового управління – це фактично сукупність методів, чинників, інституційних умов та інструментів, які оптимізують процес розроблення та виконання фінансових рішень. Так, фінансовий механізм антикризового управління промисловими підприємствами – це певний порядок, нормативно-правове та інформаційне забезпечення, а також інструментарій і набір методів, які застосовуються у процесі нейтралізації наслідків кризових станів

промислових підприємств. Критеріями оптимізації фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством мають бути обсяги залучених ресурсів на реалізацію заходів антикризового спрямування, з одного боку, та максимальне збільшення індикаторів ефективності управління промисловим підприємством в кризових умовах – з другого.

Представимо фінансовий механізм антикризового управління промисловим підприємством на рис. 2.

Рисунок 2 – Механізм антикризового управління промисловим підприємством

Джерело: удосконалено автором на основі [3; 4; 6; 8]

Так, на рис. 2 представлено удосконалений фінансовий механізм антикризового управління промисловим підприємством, в основу якого покладено мету, завдання, методи, принципи, інформаційне забезпечення, які через комплекс функцій антикризового управління промисловим підприємством спрямовуються його суб'єктом на об'єкт.

Зауважимо, що до специфічних функцій антикризового управління належать: розробка антикризової стратегії [5]; недопущення та діагностика кризових явищ; моніторинг зовнішніх і внутрішніх факторів впливу; нейтралізація наслідків кризи; формування стратегічних резервів матеріальних ресурсів.

Сукупність методів антикризового управління промисловим підприємством поділяються на дві групи:

– тактичні методи, серед яких: даунсайзинг, метою якого є скорочення постійних витрат промислового підприємства з метою зниження собівартості; санація, метою якої є відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання; моніторинг, спрямований на своєчасне виявлення кризи; контролінг;

– стратегічні методи, серед яких: диверсифікація; регуляризація; реінжиніринг; реструктуризація; злиття; ліквідація [4].

Представлений механізм антикризового управління промисловим підприємством

передбачає здійснення поточного, превентивного та запізненого антикризового управління за певними бізнес-процесами промислового підприємства через оцінку вірогідності настання кризового стану, а також здійснення заходів із запобігання кризи і прогнозування фінансового стану, що має забезпечити ефективну взаємодію елементів економічної системи підприємства як всередині між собою, так і з зовнішнім середовищем.

Висновки. Розглянувши особливості фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством, зроблено наступні висновки:

1. З'ясовано, що фінансовий механізм антикризового управління промисловими підприємствами має бути адаптованим до наявних внутрішніх і зовнішніх умов фінансової кризи та максимально гнучким, відповідно, постійне вдосконалення антикризових методів, технологій, нормативно-правового законодавства у площині регламентації процесів фінансового оздоровлення промислових підприємств вважаємо виправданим.

2. Виокремлено актуальні макроекономічні чинники впливу на фінансовий стан промислових підприємств, серед яких: курсові та інфляційні ризики;

недостатній рівень банківської безпеки; транзитні і торгівельні обмеження та інші, синтезованим утіленням яких є незадовільний рівень інвестиційної привабливості промислових підприємств, недостатній рівень їх фінансування та значні витрати на капітал, кризові явища і банкрутство.

3. Проаналізовано динаміку показників фінансових результатів до оподаткування на промислових підприємствах України за 2010-2016 рр. та питому вагу суб'єктів господарювання, які одержали прибуток або збиток протягом 2010-2016 рр., в результаті чого зроблено висновок щодо необхідності реформування фінансового механізму антикризового управління промисловим підприємством.

4. Представлено удосконалений фінансовий механізм антикризового управління промисловим підприємством, в основу якого покладено мету, завдання, методи, принципи, інформаційне забезпечення, які через комплекс функцій антикризового управління промисловим підприємством спрямовуються його суб'єктом на об'єкт. Систематизовано специфічні функції антикризового управління та сукупність методів антикризового управління промисловим підприємством.

Література:

1. Алмашій Я. І. Антикризове фінансове управління підприємством: сутність та механізми реалізації / Я. І. Алмашій // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 12. – С. 66–69.
2. Державна служба статистики України : офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Мельниченко О. О. Організаційно-економічний механізм антикризового управління на підприємстві / О. О. Мельниченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2016. – № 3(2). – С. 99–103.
4. Погребняк А. Ю. Сутність складових елементів механізму антикризового управління на промисловому підприємстві / А. Ю. Погребняк // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2015. – № 12. – С. 300–310.
5. Полторак А. С. Антикризова стратегія та її місце в системі антикризового управління промисловим підприємством / А. С. Полторак // Економіка і управління. – Київ, 2017. – № 3.
6. Проскура В. Ф. Щодо принципів та механізму антикризового управління підприємством / В. Ф. Проскура, Е. В. Шкирта // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.3. – С. 330–334.
7. Сіренко Н. М. Роль інновацій у забезпеченні стійкого соціально-економічного розвитку України / Н. М. Сіренко, І. М. Голота // Економічний форум. – 2015. – № 1. – С. 164–167.
8. Терещенко О. О. Удосконалення фінансового механізму антикризового управління підприємством / О. О. Терещенко, С. В. Павловський // Фінанси України. – 2016. – № 6. – С. 108–123.

9. Терлецька Ю. О. Антикризовий менеджмент: вимоги до системи, механізму і процесу управління / Ю. О. Терлецька, В. В. Іванюк // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2010. – Вип. 2. – С. 181–188.

References:

1. Almashii, Ya. I. (2015), "Crisis financial management now: the nature and mechanisms of implementation", *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Ekonomika i menedzhment*, vol. 12, pp. 66-69.
2. State Statistics Service of Ukraine [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Melnychenko, O. O. (2016), "Organizational and economic mechanism of crisis management at the enterprise", *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva*, vol. 3(2), pp. 99-103.
4. Pohrebniak, A. Yu. (2015), "Essence of constituents mechanism crisis management at industrial enterprises", *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*, vol. 12, pp. 300-310.
5. Poltorak, A. S. (2017), "Anti-crisis strategy and its place in the system of crisis management by an industrial enterprise", *Ekonomika i upravlinnia*, vol. 3.
6. Proskura, V. F. and Shkyrta, E. V. (2012), "In the reference to the principles and mechanism of anti-crisis management of an enterprise", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 22.3, pp. 300-334.
7. Sirenko, N. M. and Holota, I. M. (2015), "Role of innovation in support sustainable socio-economic development of Ukraine", *Ekonomichnyi forum*, vol. 1, pp. 164-167.
8. Tereshchenko, O. O. and Pavlovskiy, S. V. (2016), "Improving financial mechanism of crisis management", *Finansy Ukrainy*, vol. 6, pp. 108-123.
9. Terletska, Yu. O. and Ivaniuk, V. V. (2010), "Anti-crisis management: requirements to the system, mechanism and management process", *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky*, vol. 2, pp. 181-188.